

Arvio: Draamaa tieteen rajapinnoilla

28.3.2022 / [Ville Hämäläinen](#) / [Artikkelit](#), [Arviot](#) / [Yliopisto](#) / 7 minuutiksi luettavaa

Näytelmä yliopistolaisten arjesta tavoittaa konsulttikieleen turhautumisen, uupumisen ja sisäisen keskustelun suitsimisen. Työntekijöiden kritiikkiin vastataan asettumalla ongelmien yläpuolelle ja toppuuttelemalla turhaa eripuraisuutta. Dosentit ei silti jää pienen piirin terapiatuokioiksi, vaan vakuuttaa eetoksellaan.

Näytelmä *Dosentit*, ohj. Juha Jokela. Ensi-ilta 15.9.2021.

Juha Jokelan *Dosentit* ei yritä kosiskella yleisöä puhumalla mihin tahansa organisaatioon tai työpaikkaan yleistettävistä johtamisongelmista. Päinvastoin se kietoutuu tiiviisti yliopistomaailman ja tutkijoiden todellisuuteen.

Osin kiittäminen on suomalaista yliopistopolitiikkaa, jonka absurdius säästää käsikirjoittajan vaivoja: viime hallituskaudella pääministeri **Juha Sipilä** puhui kaiken maailman dosenteista, valtiovarainministeri **Alexander Stubb** komppasi huomauttamalla professorien pitkistä kesälomista ja opetus- ja kulttuuriministeri **Sanni Grahn-Laasonen** patisti korkeakouluja [avoimella kirjeellä](#) tehostamaan toimintaansa. Vuoden 2010 yliopistolain uudistuksella lisätiin autonomiaa – mutta pikemminkin rehtoreiden kuin yliopistoyhteisöjen.

Vuoden 2010 yliopistolain uudistuksella lisätiin autonomiaa – mutta pikemminkin rehtoreiden kuin yliopistoyhteisöjen.

Näihin käännteisiin viitataan näytelmässä. Ne toimivat taustakankaana, kun *Dosentit* kuvaa professori Johanna Virtasen (**Ria Kataja**) luentoa, joka esittelee yliopiston tilaa ja tutkijoiden kokemusta kartoittavaa tutkimushanketta. Apuna hankkeessa on postdoc-tutkija Fiona Eskola (**Marja Salo**) ja jonkinlaisen vastapoolin muodostavat rehtori Leena Helander-Koskela (**Maria Kuusiluoma**) ja dekaani Mikko Heinilä (**Tommi Korpela**).

Sopivasti luentoa

Päähenkilö Johanna Virtanen edustaa sivistysyliopistolaisen ihannetta: hän suhtautuu epäluuloisesti sekä konsulttikieliseen johtamiseen että ärhäkkään tiedeviestintään sosiaalisessa mediassa. Oikeastaan Johanna suhtautuu ylipäättään yliopiston kolmanteen tehtävään – yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen – skeptisesti.

Näytelmässä vilahtelevissa viittauksissa filosofi Jeremy Benthamin ideoimaan jatkuvan tarkkailun mahdollistamaan vankilamalliin panoptikoniin, tai muihin merkittäviin ajattelijoihin, kuten **Ludvig Wittgensteiniin** tai **Jürgen Habermasiin**, ei ole ainakaan yliopistoväelle uutta ajattelunaihetta. Sen sijaan **Simone Weilin** hieman tuntemattomampi [Ilias-essee](#), joka kuvaa väkivallan ihmistä esineellistävää vaikutusta, tai politiikan tutkijan **Chantal Mouffin** näytelmässä niin ikään esitelty dissensuksen käsite, jonka mukaan ihmisten jakautuminen ryhmiin on väistämätöntä ja yritykset poistaa erimielisyydet vain vetoamalla oman näkemyksen järkevyyteen vain lisäävät niitä, pitävät mielenkiintoa yllä.

Päähenkilön ihmissuhteet ovat niin ikään tutkijuuden värittämiä: ex-mies ja kollega yrittää uida Virtasen tutkimusprojektiin mukaan Wittgenstein-artikkelillaan, nykyinen kumppani opettaa toisessa maassa ja pojan kanssa käydään keskusteluja siitä, miten evoluutiopsykologiaan tai ”poliittisen tutkijan” nimitykseen tulisi suhtautua.

Näytelmä hyödyntää tutumpiakin aineksia ovelasti lavastuksessaan: esimerkiksi (Kansalliskirjastoa muistuttavasta) kirjastosta kodiksi, videopuheluiden tai Twitter-seinän heijastukseksi ja kanttiiniksi muovautuva lavaste muistuttaa myös näytelmässä esitetyjä piirroskuvia panoptikonista.

Näytelmä ei yritä tarjota vastapainoksi akateemisuudelle ihmissuhdekuvioita tai mitään muutakaan sanomasta sivuun vievää. Pikemminkin päähenkilön ihmissuhteet ovat niin ikään tutkijuuden värittämiä: ex-mies ja kollega (**Hannu-Pekka Björkman**) yrittää uida Virtasen tutkimusprojektiin mukaan Wittgenstein-artikkelillaan, nykyinen kumppani (**Snezhina Petrova**) opettaa toisessa maassa ja pojan (**Otto Rokka**) kanssa käydään keskusteluja siitä, miten evoluutiopsykologiaan tai ”poliittisen tutkijan” nimitykseen tulisi suhtautua. Äidin ja pojan suhteesta suuri osa on omistettu tieteen popularisoinnin käsittelylle, mikä on kekseliäs ratkaisu.

Sanon yllä olevan kehuna, sillä populaarikulttuurissa riittää heppoista kuvausta yliopistoista, tutkijoista ja tieteestä.

Sopiiko se yliopiston tarinaan?

Vaikka *Dosentit* pysyttelee yliopistomaailmassa, näytelmä kuvaa kuitenkin varsin kesyjä kysymyksiä. Todellisessa yliopistomaailmassa olisi ollut rajumpaaakin ruodittavaa: [Helsingin yliopiston laajat irtisanomiset 2015–2016](#) ja [viimeaikaiset oppialojen alasajot](#), Tampereen yliopiston demokratiakiistat ja [logojupakat](#).

Kun näytelmä luottaa yleismaallisiin kysymyksiin, se ei jää yliopistolaisten terapiatuokioksi. Minkä näytelmä tämän johdosta väentövoimassa häviää, sen se voittaa eetoksessaan.

Dosentit kuvaa jokapäiväiseen työskentelyyn liittyviä ongelmia: byrokratiaa, epävarmuutta luovaa tiedekuntauudistusta ja rehtorille ja dekaanille kasautunutta valtaa. Konsulttikieltä kuvatessa näytelmä luultavasti resonoi muihinkin kuin yliopistolaisiin. Samalla yliopistoyhteisössä paskapuhe on kaikkein falskeinta, kun tutkijat nimenomaan pyrkivät täsmälliseen kieleen ja kriittisyyteen.

Näytelmä lähestyy myös tarinapuhetta. Rehtori kuvaa mediajulkisuutta rajapintana tai ikkunanä, josta ”yliopiston tarina aukee myös muille ihmisille”. Toisaalta tämän osalta *Dosentit* ei ehkä ole niin kriittinen tarinapuhetta kohtaan, koska Johannakin vetoaa siihen, millaista tarinaa Fiona haluaa itselleen kertoa ja lopussa sanoo haluavansa edelleen olla osa ”yliopiston tarinaa”.

Kun näytelmä luottaa yleismaallisiin kysymyksiin, se ei jää yliopistolaisten terapiatuokioksi. Minkä näytelmä tämän johdosta väentövoimassa häviää, sen se voittaa eetoksessaan.

Ehkä asennoitumista on tulkittava vasten Juha Jokelan [haastattelussa esittämää kommenttia](#), kuinka hän ei niinkään koe olevansa poliittisen teatterin tekijä, vaan pikemminkin tarinankertoja, ja usein tarinat päättyvät kuvaamaan yhteiskuntaa.

Kuten tämänkaltaiselta näytelmältä voi odottaa, se resonoi myös muiden kuin avointen viittausten kanssa. Itse näytelmässä tehtävä tutkimushanke tuo mieleen akatemiaturkija **Hanna Kuuselan** johtaman [Parempi yliopisto -hankkeen](#), joka käsittelee Tampereen korkeakoulufuusiota ja yliopistoyhteisön kokemuksia. Resonointi voi olla seurausta siitä, että Juha Jokela – Kuuselan ja Virtasen hankkeiden tapaan – haastatteli tutkijoita käsikirjoitusta varten.

Näytelmässä Johanna Virtanen sanoo rehtorin luona, kuinka konsulttikieli on valtaamassa yliopistoa. Rehtori pahastuu sanavalinnasta. Mieleen tulevat Tampereen yliopiston osalta käydyt keskustelut [Teknologiaeollisuuden yliopiston kaappaamisesta](#) ja [ilmaisun aiheuttama pahennus](#).

Ei sankaritutkijan matkaa

Tulkitsen Johannan ajoittaista suorapuheisuutta jonkinlaisena fantasiana. Ensimmäisen puolikkaan päättää Johannan suoraan rehtorille esittämä ehdotus, että rehtori irtisanoutuisi ja

tilalle valittaisiin yliopistoyhteisöön enemmän kuuluva ihminen. Kun rehtori ja dekaani lopussa kutsuvat Johannan ”periaatekeskusteluun” yliopiston tilaa koskevan tutkimushankkeen julkisuudesta, hän sanoo niin ikään suorat sanat:

”Mitä helvettiä täällä tapahtuu? Jos teidän arvot on tällasta vitun kumia, niin pitääkö jumalauta eksellenssinne ja kilpailukykyne ja kaikki saatanan rajapintanne ja konsulttinne! En mä pysty leikkimään tämmöstä nyt enää.”

Näin uskoakseni moni yliopistolainen haluaisi parahtaa suoraan yliopistonjohdolle. Näytelmässä ajatuksen toteuttamisella voi leikitellä.

Johannan ahdistus välittyy katsomoon. Tunnelmaa täydentävät tämän ympärille kiertyvät lavasteet, joiden keskellä professori istuu voimattomana kultaisessa häkissään.

Dosenttien jonkinasteisena sisarena voi pitää [tänä vuonna ensi-iltansa saanutta dokumenttia *Toiset äänet*](#) (ohj. **Annika Grof**), jossa seurataan eri yliopistolaisia ja käydään läpi Helsingin yliopiston laajoja irtisanomisia ja seurataan yliopistolain muuttamista ajaneen **Jukka Kekkonen** eduskuntavaalikampanjaa.

Katsojalle on selvää, ettei Kekkonen sankarin matka pääty Arkadianmäelle. Sekä *Dosentit* että *Toiset äänet* ponnistavat yliopistopolitiikan karusta todellisuudesta ja kuvaavat vaikutuksia yksilöihin fokusoiden.

Dosentit ei kuvaa sankaritutkijaa, vaan monella tavoin vastentahtoisesti tilanteeseen ja odotusten ristipaineeseen joutunutta hahmoa. Johannalla on nimenomaan periaatteellisuuden hetkensä, mutta näytelmän mittaan hän varsin samaistuttavasti nimenomaan pyrkii väistelemään konflikteja.

Erityinen kiitos on annettava näytelmän tavasta kuvata uupumusta. Johannan ahdistus välittyy katsomoon. Tunnelmaa täydentävät tämän ympärille kiertyvät lavasteet, joiden keskellä professori istuu voimattomana kultaisessa häkissään. Samoin jylisevä musiikki kiihdyttää kujanjuoksua. Ylipäätään musiikin käyttö halki näytelmän elävöittää muutoin tekstipainotteista näytelmää.

Tieteentekijät ihmismielen tuomiovuorella

Sosiaalista mediaa käsitellään näytelmässä luontevasti ja uskottavasti. Usein sen tuominen taiteeseen aiheuttaa lähinnä kiusaantumista. Tähän liittyen näytelmä jättää kuitenkin myös toivomisen varaa.

Tutkimushankkeen kirja ilmestyy lopulta. Johannan ja Fionan puolustaessa tutkimustaan sosiaalisessa mediassa he saavat kimpunsa äärioikeiston.

Kun tutkimuksessa esiintyy sana autonomia, saa se osan vääräleuoista tieteen tai tietämättään sekoittamaan autonomian anatomiaan ja edelleen tutkijoiden anatomian arveluun ja muihin törkeyksiin. En voi olla ajattelematta sitä, kuinka todellisessa Twitterissä näytelmän pyöriessä sellainenkin sana kuin poetiikka sai väen vauhkoontumaan.

Hauska kuriositeetti on, että Fiona on lähes yhtä kiivas kuin moraalisesti arveluttavat kiistakumppaninsa. Sen sijaan Johanna tiivistää sosiaalisen median varsin pessimistiseen kuvaukseensa: ”ihmismielen tuomiovuori.”

Näytelmässä Johannan eetos ei ole pateettista: vaikka puolustettavana ovat ylevät tavoitteet, niiden merkityksen voi kytkeä tutkijan työn arkeen.

Mutta: onko välttämätöntä, että nimenomaan uusnatsit ilmaantuvat Twitterin tiedepoliittiseen keskusteluun? Tutkijoiden häiriköinti on todellinen ja tuomittava ilmiö. Samoin toisten aiheiden tutkijat ja toisten sukupuolten edustajat kohtaavat häirintää enemmän. Näytelmän mittakaavassa en kuitenkaan tarvitse mainintaa natseista tajutakseni, että tutkijoiden häiriköinti on väärin.

”Tolkun ihmisten”, toimittajien ja veronmaksajien lähteminen tiedevastaiseen älämölöön on jo itsessään riittävä uhka. Tätä näytelmä kuvaakin osuvasti, kuten myös sen näkymistä jopa yliopiston sisällä. Veronmaksajan tarpeen tietää, mitä rahoittaa, tuo *Dosenteissa* esiin dekaani. Rehtori muistuttaa, että tutkimushankekin on vain yksi tiedonlähde – muiden joukossa – yliopistolaisten näkemyksistä.

Näytelmässä Johannan eetos ei ole pateettista: vaikka puolustettavana ovat ylevät tavoitteet, niiden merkityksen voi kytkeä tutkijan työn arkeen. *Dosentit* ei tarjoa ratkaisupakettia yliopistolain puutteisiin, mutta ei se oikein ole teatterin tehtäväkään. Sen sijaan näytelmä kykenee välittämään monelle tuttuja kokemuksia, miten yliopistojen huono johtaminen, riittämättömät resurssit ja poukkoileva politiikka pahimmillaan paitsi haittaavat tutkimusta ja opetusta myös heikentävät työkykyä ja -motivaatiota.

Lopputulospuhuttelee

Dosentit tavoittaa myös sen, millaisella retoriikalla yliopistojen sisäistä keskustelua suitsitaan. Kritiikkiin vastataan asettumalla ongelmien yläpuolelle ja toppuuttelemalla turhaa eripuraisuutta. Konsensushengestä on tullut keino keskustelun lopettamiseen. Tähän Johannan pohdinnat dissensuksesta sopivat:

”Jos ei meillä tutkijoilla oo päätäntävaltaa eikä meidän kritiikki yliopiston johtoa kohtaan ole aidosti osa keskustelua, niin tää sivuuttaminen alkaa tuottaa katkeruutta.”

Ajatus yliopistomaailmaa näin läheltä kuvaavasta näytelmästä on radikaali. Lopputulospuhuttelee muiltakin osin kuin yliopistopolitiikkansa puolesta. Osan tästä kunniaa ansaitsee kovatasoinen näyttelijäkaarti. Raskaasta aiheesta huolimatta näytelmässä riittää myös huumoria, mikä sekin on vahvasti näyttelijöiden ansiota. Konsulttikieli ja uupumus taas puhuttelevat teemoina tässä ajassa.

Teatteri on hetken taidetta: siinä onnistuu kuitenkin jossain määrin helpommin käsitellä ajankohtaistakin aihetta ilman pelkoa sen nopeasta vanhentumisesta. Toisaalta Jokelan tekstissä on paljon oivaltavaa ja puhuttelevaa. Vaikka *Dosentit* poistuu näyttämöltä kevään jälkeen, voi jo viime vuonna julkaistu [näytelmäkirja](#) Jokelan jälkisanoineen olla antoisaa luettavaa ja analysoitavaa yliopistodemokratiasta kiinnostuneelle tämän kevään jälkeenkin.

FM Ville Hämäläinen on kirjallisuustieteen väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa. Hän on aiemmin ollut mukana Kertomuksen vaarat -projektissa. Lisäksi hän päätoimittaa kirjallisuuskritiikin Kiiltomato-verkkolehteä.

Copyright © 2023 Poliitikasta [ISSN 2323-7090](#): [Terms & Privacy Policy](#)